

КЕТРІН ГРЕМ

ПЕРСОНАЛЬНЕ ДОСЬЄ

ІСТОРИЯ THE WASHINGTON POST

*Переклала з англійської
Наталія Валевська*

«НАШ ФОРМАТ» · КИЇВ · 2021

[Почитати опис, рецензію і купити на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 334.722.1:070]Washington_Post
Г 80

Грем Кетрін

Г 80 Персональне досьє. Історія The Washington Post / пер. з англ. Наталія
Валевська. — К. : Наш Формат, 2021. — 608 с. : іл.
ISBN 978-617-7552-71-9 (паперове видання)
ISBN 978-617-7552-72-6 (електронне видання)

Кетрін Грем змінила обличчя сучасної журналістики. А почалося все з того, що в 1933 році її батько придбав майже збанкрутілу газету The Washington Post. Відтоді видання стало невіддільною частиною життя Кетрін. Вона працювала там друкаркою, кур'єркою, журналісткою, підтримувала чоловіка, поки той керував газетою, а після його смерті очолила медіакомпанію, що об'єднувала газету The Washington Post, журнал Newsweek та низку телевізійних станцій. Кетрін не мала досвіду в бізнесі, тим паче на керівній посаді. Та завдяки глибокому розумінню, як працює новинна сфера, і непохитній підтримці позиції журналістів та редакторів провела газету через такі складнощі, як Вотергейт, що зрештою приніс виданню світову славу.

У цій книжці Грем поєднує персональну та професійну біографію, а також історію перетворення Post на одне з найвпливовіших видань. Мемуари Грем відзначено Пулітцерівською премією, а також за їхніми мотивами знято «Секретне досьє» Спілберга.

УДК 334.722.1:070]Washington_Post

Перекладено за виданням: Katharine Graham. *Personal History* (New York, Alfred A. Knopf, 2002, ISBN 0-394-58585-2).

This translation published by arrangement with Alfred A. Knopf, an imprint of The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House, LLC.

ISBN 978-617-7552-71-9 (паперове видання)
ISBN 978-617-7552-72-6 (електронне видання)

Усі права застережено. All rights reserved
© 1997 by Katharine Graham
© Cover design by Carol Devine Carson
© Cover photograph by Lizzie Himmel
© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання,
оригінал-макет, 2021

Присвячую цю книжку найважливішим людям,
про яких вона написана:
моїм батькам, Юджину і Агнес Маерам,
моєму чоловікові, Філіпу Ґрему,
моїм дітям, Елізабет (Леллі) Веймут, Дональду,
Вільяму і Стівену Ґремам

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Стежки моїх батьків уперше перетнулися в музеї на 23-й вулиці у Нью-Йорку на день народження Лінкольна 1908 року. Юджин Маер, якому тоді було тридцять два, лише нещодавно зайнявся бізнесом, але вже заробив кілька мільйонів доларів. Агнес Ернст у свої двадцять один щойно закінчила коледж Барнарда і вражала красою. Вона теж сама заробляла на життя і допомагала утримувати сім'ю, працюючи фрилансеркою на стару *New York Sun**. А ще цікавилася мистецтвом, що й привело її на ту виставку японських малюнків. Ні зацікавлення Агнес, ні її робота не були звичними для тогочасних жінок.

Мій батько саме їхав у напрямку Волл-стріт на своєму «Стенлі-Стімері», автомобілі однієї з найстаріших марок, коли помітив знайомого, до якого не відчував особливої прихильності. Але Едґард Колер мав такий кволий і понурий вигляд, що батькові стало шкода чоловіка, і він запропонував підвезти його, обмовившись, що хотів заїхати ще на виставку японських малюнків. Колер вирішив піти з ним.

Біля входу в галерею вони зіткнулися з двома друзями, які вже залишили виставку і дали їй таку оцінку: «Там між експонатами блукає дівчина, краса якої затьмарює те, що висить на стінах». Зайшовши всередину, Колер і батько одразу її зауважили — високу молоду жінку зі світлим волоссям і блакитними очима, сильну, енергійну і впевнену в собі. Моя мати усе життя пам'ятала, що вдягнула того дня, адже вірила, що її «збруя», як вона це називала, виявилася доленосною. Я певна, що від неї було очей не відірвати — сірий твідовий костюм і капелюшок із хутра білки, прикрашений орлиним пером. Коли батько узрів її, то сказав Колеру:

— З цієї дівчиною я й одружуся.

* *New York Sun* — щоденна газета, яка виходила з 1833 по 1950 рік у Нью-Йорку. Стала першою комерційно успішною газетою в Сполучених Штатах. — *Прим. ред.*

- Ти серйозно? — перепитав Колер.
 - Я ще ніколи у своєму житті не говорив так серйозно, — відповів батько.
- Колер припустив, що вони більше не перетнуться, тому запропонував батькові підійти до неї.
- Ні. Це її образить і все зіпсує, — відказав батько. Вони з другом зійшлися на тому, що перший, хто зустрінеться з нею, познайомить її з іншим.
- Тиждень по тому Колер зателефонував моєму батькові:
- Відгадай, що сталося?
 - Ти зустрів ту дівчину? — не вагаючись, відказав батько.
 - Дідько, так і є.

Його запросили на вечірку до однокурсниці Агнес із коледжу Барнарда, де давали аматорську виставу «Весела вдова», у якій моя мама грала роль графа Данила. Коли вона вийшла після виступу вже без костюма, Колер зрозумів, що перед ним та дівчина з виставки. Він представився їй, розповів про угоду з моїм батьком і домовився пообідати утрюх.

Батьків друг виконав свою частину домовленості й познайомив Юджина з Агнес. У день народження Лінкольна в 1910-му, за два роки від того дня, коли Юджин уперше побачив Агнес у картинній галереї, вони одружилися. Якщо мене щось і дивує, коли я озираюся на свій довгий життєвий шлях, то це роль удачі та випадку в нашому житті. Адже з цієї низки випадкових подій усе й почалося.

Мій батько походив із шанованої єврейської родини, що поколіннями жила у Франції, в Ельзасі та Лотарингії. Чимало її представників стали рабинами і громадськими лідерами. Якоб Маєр, мій прапрадід, носій ордена Почесного легіону, був дійсним членом Великого Синедріону — зібрання єврейської аристократії, скликаного Наполеоном I у зв'язку з визнанням громадянських прав євреїв.

Мій дідусь по батькові, Марк Юджин Маєр, якого завжди кликали Юджином, народився у Страсбурзі 1842 року наймолодшим із чотирьох дітей у другому шлюбі батька. Коли тато помер, мати залишилася без копійки, і Юджин зміг ходити у школу лише до чотирнадцяти років. Далі, як усім братам і сестрам, йому довелося піти працювати, щоб допомогти утримувати сім'ю. Його першими працедавцями були брати Блюм, власники двох магазинів: одного в Ельзасі, іншого — несподівано — у Дональдсонвіллі, штат Міссісіпі. Коли один із керівників юного Юджина сказав, що збирається в Америку, дідусь вирішив поїхати з ним. Дорогою, у Парижі, Блюм познайомив його із Александром Лазаром із фірми Lazard Frères, а той представив хлопця своєму партнерові у Сан-Франциско. До Нью-Йорка Юджин дістався найшвидшим на той час кораблем із бортовими колесами за 110 доларів у каюті третього класу, покинувши Європу у вересні 1859 року. У Нью-Йорку він сів на пароплав до Панамі, перетнув Панамський переши-

йок потягом і на іншому судні доплив до Сан-Франциско, де тоді проживало тисяч зо п'ятдесят людей. Він прожив там два роки — вивчав англійську і відкладав невеликі суми зі свого заробітку в аукціонному домі, а в 1861-му переїхав до Лос-Анджелеса, де кузенові Лазара знадобився клерк у магазин. Юджин розповідав, що містечко населяли тоді три-чотири тисячі мешканців, переважно іноземців. Цегляних будинків було усього чотири, решта — глинянки з потрісканими дахами. Без каналізації, без мощених доріг. Воду для пиття та зрошення брали з канав. Мій дід прожив у Лос-Анджелесі двадцять два роки.

Він починав клерком і рахівником у магазині та жив у підсобці. Іноді стеріг товар — тоді йому доводилося спати на прилавку і з пістолетом. Дід поступово нажив собі репутацію надійної людини, тож нові друзі почали залишати йому на збереження гроші, позаяк банків тоді не було. За три роки він став головним партнером у магазині, відомому під назвою «Місто Париж». За десять років вони з братом Константом стали його єдиними власниками. Дідусь почав давати позики, очолив банк, заснував Соціальний клуб Лос-Анджелеса, а також допомагав підтримувати закон і порядок через членство в комітеті пильності. Він заклав у місті систему водопостачання, вкладав гроші в нерухомість і видобуток корисних копалин та водночас служив консульським представником Франції. У 1867 році він одружився з шістнадцятилітньою Гарріет Ньюмарк. Молодят вінчав батько Гарріет, рабин. А в їхньому новому домі відгримів гучний бенкет, де подавали навіть морозиво — новинку для Лос-Анджелеса.

Мій тато, якого назвали Юджином Айзеком Маєром на честь батька і діда, народився в 1875-му. Він був першим хлопчиком у сім'ї після трьох доньок — Розалі, Еліз та Флоренс. Після нього народилося ще четверо дітей: дві доньки, Рут і Алін, та два сини, Волтер і наймолодший Едгар. Гарріет, значно слабша за свого чоловіка, фактично втратила працездатність — чи то після восьми пологів за шістнадцять років за низького рівня медицини, чи то через депресію. Зрештою матір моєму батькові замінила сестра Розалі — вона була на шість років старшою і покинула школу, щоб рости братів і сестер.

Обставини дитинства мого батька допомагають зрозуміти його як особистість. Мій дід був дуже строгим і, як мені відомо, не особливо люблячим, а єдиною материнською постаттю для тата стала ледь старша сестра — мила і чуттєва дівчинка, обтяжена авторитетною роллю задовго до того, як стала до неї готовою. Фактично без матері, з амбітним і активним батьком діти отримували небагато любові. Мій тато теж не дуже вмів підтримувати близькі взаємини: почуття він мав, але не знав, як їх висловити.

На початку 1884 року батько зі своєю сім'єю переїхав назад до Сан-Франциско, що тоді вже мало 225 тисяч мешканців і ліпші, ніж у Лос-Анджелесі, освітні й медичні заклади для великої родини Маєрів. Крім

того, там було безпечніше. Пам'ятаю батькові розповіді про лос-анджелеське дитинство: щоночі когось підстрелювали, тому всі носили при собі по «деррінджеру». Але якщо мій дід переїздом був задоволений, то батько, восьмилітній хлопчина, опинився у складній ситуації. Він був самітником і бійцем, якого родина змушувала носити одяг, що відрізняв його від решти, — наприклад, широкі білі накрохмалені комірці, як у студентів Ітону. Старші школярі часто заганяли менших у коло і нацьковували їх одне на одного. Бійка припинялася лише тоді, коли у когось юшила кров із носа, і цим кимось зазвичай був мій бідолашний тато. Тому його змусили навчитися захищатися кулаками, хоч його батько і сварив за грубу поведінку. Ці бійки загартували хлопця так, що коли родина Маєрів переїхала в Аламіду — задля поліпшення здоров'я матері її треба було вивезти із сан-франциських туманів, — юний Юджин переміг місцевого хулігана, головного на дитячому майданчику. Перемога вплинула на нього неоднозначно: батько став головною «бідою» і в школі, і вдома. Він очолював дитячі повстання проти економки, сіяв розбрат і дражнив дівчат. Особливо діставалося бідолашній Розалі.

Аламіда нічим не допомогла бабусі, а дідові було задалеко займатися справами, тож невдовзі родина повернулася до Сан-Франциско. Тато утретє змінив школу. Хлопцеві заборонили грати в бейсбол, після того як йому влучили в око м'ячем — мовляв, це потривожить матір. Футбол і вітрильний спорт на озері неподалік були теж під заборною. Утім, йому дозволяли брати уроки фехтування та навчатися боксу в джентльмена Джима Корбетта, який згодом стане чемпіоном світу у важкій вазі, але і їм поклали край, коли фото уроку з Корбеттом, який прагнув слави, з'явилося в газеті. У школі батькові було нелегко: його обзивали жидом (а інших дітей — макаронниками, ірландчиками та китайозами).

Родина Маєрів дотримувалася реформістського юдаїзму, а Юджин вивчав єврейську історію, іврит та релігієзнавство, проте, коли настав час барміцви, він відмовився. На запитання про свою «ідеальну віру» він відповів так: «Я вірю в щось із цього, але не вірю в усе це *ідеальною* вірою». Батько ніколи не був відверто релігійним, але згодом долучався до єврейських благодійних заходів, підтримував єврейські справи та міжнародні питання. Утім, сіоністом він не був: батько твердо вважав себе передусім громадянином Америки.

Вчитися йому було нецікаво, але він багато читав. Коли в середній школі він закінчив рік третім у класі, мій дід вилаяв його за те, що не першим, бо знав, що хлопець не докладає зусиль. Та зрештою Юджин полюбив навчання: його заохочувало, що батько став частіше брати сина із собою на ділові зустрічі й обговорення політики та масштабних фінансових операцій.

Як і мій тато, його сестра Розалі виросла сильною та владною особистістю. Вона вийшла заміж за Зигмунда Штерна, а її молодша сестра Еліз —

за Зигмундового брата Абрагама. Штерни доводилися племінниками Ліваю Страуссу, який у розпал золотої лихоманки приїхав до Сан-Франциско продавати копачам цупку брезентову тканину для наметів. Чи то ніхто не купував той брезент на намети, чи то штани з нього були ліпші, ще й прикрашені заклепками, — у будь-якому разі Лівай Страусс заробив на них великий капітал, а джинси Levi's стали відомі на увесь світ. Страусс холостякував, тому компанію успадкували Штерни, які нею управляли, а від Зигмунда і тітки Ро вона перейшла їхній доньці Еліз та її чоловікові Волтеру Хаасу, а відтак — їхнім дітям і онукам.

Моєму дідові запропонували статус партнера в компанії Lazard Frères, і хоча родина з величезним жалем покидала Сан-Франциско — місто вже стало домом для двох старших сестер, які вийшли заміж і побудували поруч великі будинки, — дід вважав пропозицію чудовою можливістю. Маєри переїхали у Нью-Йорк 1893-го. На той час моєму батькові було сімнадцять, він закінчив перший курс Каліфорнійського університету в Берклі. І вперше побачив неозорі простори своєї країни та фантастичні розміри Нью-Йорка, міста на три з половиною мільйони людей, де велична розкіш співіснувала з міськими нетрями.

Мій тато влаштувався в Lazard посильним, сподіваючись, що колись обійме в компанії посаду свого батька. Маючи лише три тижні на підготовку та досить посередню рекомендацію з Берклі, він узявся вивчати матеріали для вступу до Єльського університету — поступив і перейшов на неймовірно виснажливий графік. Самотній єврейський хлопчина з американського Заходу майже нікого в місті не знав, тому весь час присвячував навчанню і брав додаткові предмети, лише іноді перериваючись на тренування у спортзалі, і то лише щоб компенсувати відсутність соціального життя та досягнути чергових висот. Став членом братства Пі-Бета-Каппа, а завдяки прослуханим додатковим курсам зміг пропустити третій рік навчання й отримати диплом за два роки — дев'ятнадцятим серед свого випуску зі 250 студентів. Йому не було тоді й двадцяти.

Ненадовго він повернувся в Lazard, а потім на півтора року поїхав проходити практику в банках Німеччини, Англії та Франції. Спершу був Париж, де батько працював без оплати, зате як винагороду отримав красиву шпильку з перлиною, яку завжди носив зверху, принаймні такі спогади у мене з раннього дитинства. На 600 доларів, отриманих від батька за те, що не палив до двадцяти одного року, мій тато зробив перші інвестиції. (Багато років по тому він запропонував і своїм дітям таку саму угоду, але, здається, ніхто з нас на неї не пристав чи ніхто не протримався до двадцяти одного без експериментів із палінням. Та, безсумнівно, запропонована ним тисяча значила для нас набагато менше, ніж ті 600 доларів для нього.)

Уперше дорослу незалежність тато відчув після повернення з Європи. Батько явно готував сина для роботи у фірмі Lazard. З'ясувалося, що ці

півтора року практики нічого не важили: хлопцеві дали початкову зарплату в розмірі 12 доларів на тиждень і підіймали її дуже поступово. Крім того, він працював під началом свого швагра Джорджа Блюменталя — складної людини з великим его і запальним характером, який йому ніколи не подобався. Блюменталь уже тоді був видатним валютним банкіром, а пізніше досяг ще значніших висот, очоливши Lazard у США. Він одружився з любов'ю сестрою мого батька Флоренс — або Флорі, як її називали в родині.

Коли я вперше почула про Блюменталів, вони проводили зими у Нью-Йорку, а літо — у Франції або на яхті в Середземному морі. Їхній велетенський вишуканий дім у Нью-Йорку займав пів кварталу і мав критий басейн. Щороку Флорі привозила додому просто нереальну кількість французького одягу. Колись перед зборами у Париж серед її знятих із горища валіз знайшлася одна, забита речами, яку не розпакували ще з минулої поїздки. Тато якось жартома поскаржився Джорджеві про екстравагантний смак моєї матері в одязі, наголошуючи, що вона мало яку сукню одягала двічі. На що Джордж цілком щиро відповів: «Юджине, ти ж не хочеш, щоб твоя дружина двічі одягала ту саму сукню, правда?».

Флорі мала ідеальну фігуру. На Різдво замість листівок вони надсилали гіпсові зліпки її делікатної стопи та щиколотки. Вона народила лише одну дитину, яку Джордж не дозволив годувати груддю, щоб не зіпсувати красиву фігуру, а вона так і не оклигала після передчасної смерті сина.

Чи то через ставлення до Джорджа Блюменталя, чи через свої інстинкти самітника тато почав поволі відхилятися від шляху, який йому втюрював його батько. Після кількох пригод і фальстартів у інших сферах — він узявся було ночами вчити юриспруденцію, але вона виявилася для нього нудною, — батько натрапив на книжку Вільяма Едварда Гартпола Лекі під назвою «Мапа життя». Автор стверджував, що «людина мусить спланувати своє життя як одне ціле, кожен етап якого стає прологом для наступного», і склав собі такий план.

Перші двадцять років, які зазвичай припадають на освіту, у батька уже минули. Вік від двадцяти до сорока він присвятить зростанню та пошукам себе: здобуде «професію», одружиться, заведе дітей. Від сорока до шістдесяти — це час на втілення в життя усього, чого навчився раніше, який, «якщо вдасться, варто присвятити державній службі», писав батько. А в шістдесят — вийти на пенсію, красиво старіти та допомагати молодим.

Дивлячись на працівників фірми Lazard, ба навіть на свого батька, він щораз дужче переконувався у правильності такого життєвого плану. У компанії панувала безнадійна бюрократія: усі рішення ухвалювали старші чоловіки, а молодим і розумним майже не випадало можливості хоч якось долучитися. Контроль над фірмою тримали паризькі партнери. Батько ходив на побачення із багатьма дівчатами, і одна йому навіть дуже сподобалася — Ірен Унтермаєр, донька юриста Семюела Унтермаєра. Здається, вона єди-

на викликала у нього щирі почуття до того, як він зустрів мою матір. Але навіть тоді Lazard платили йому лише 200 доларів на місяць, і тато зрозумів — як і її батьки, я певна, — що на таку зарплатню сім'ю не утримаєш.

Його «цигаркові» інвестиції на той час уже приносили хороші дивіденди, і він відклав із них 5 тисяч доларів. Цю суму тато вдало інвестував в акції залізниці, і вони переросли у 50 тисяч доларів, після чого він постав перед своїм батьком із рішенням піти з Lazard і почати жити власним життям. То був дуже емоційний момент. Батько сприйняв це рішення за зневагу сином його важкої праці. Та коли молодик заявив, що хоче купити місце на фондовій біржі, той відповів, що не стане йому допомагати. Тато ж відказав, що уже зібрав необхідні 50 тисяч доларів і зробить це без сторонньої допомоги. І дід прорік: «Юджине, ти граєш в азартні ігри». Отак він сприймав фондовий ринок.

Перший самостійний крок мого тата після звільнення з Lazard виявився хибним: він, сам того не відаючи, зв'язався з незаконною брокерською фірмою. Коли йому відкрилося, хто його партнери, він одразу вийшов зі справи. То був серйозний промах, але тут його підтримав батько, який заявив, що хоче, щоб син інвестував його гроші, й очікує такої ж довіри від інших родичів. Навіть Блюменталь долучився до справи.

Після непростого старту батько усамітнився у Палм-Біч, щоб усе добре обдумати. Там він склав свій «План розвитку бізнесу» — просту, але продуману стратегію: взаємодіяти лише з найкращими людьми, купувати зрозумілі цінні папери, тримати їх, бути конструктивним, а не деструктивним. Ця філософія привела його в 1904 році до створення власної фірми Eugene Meyer and Company, яка стала поступово досягати успіху на Волл-стріт і приносити прибутки батькові та його партнерам. До 1906 року він заробив кілька мільйонів доларів. На момент заснування фірми їй, певне, було дуже важко конкурувати з більшими та відомішими гравцями. Проте з часом тато познайомився з їхніми керівниками. Я часто чула, як він висловлював щире захоплення Едвардом Генрі Герріменом, батьком Еверелла та впливовою особистістю. Думаю, він почувався малим і невпевненим поруч із Герріменом, Морганом чи іншими тодішніми титанами. Та йому було дуже приємно, коли вони стали помічати його. За словами тата, котрийсь із них сказав: «Пильнуйте за тим Маєром. Він заробить усі гроші».

Батькова інвестиційна філософія полягала в тому, щоб ретельно досліджувати компанії — і стала передвісницею глибокого економічного аналізу. Цього принципу він дотримувався усе життя: спершу зібрати факти, потім робити судження. По суті, Eugene Meyer and Company була першим дослідницьким департаментом, які тепер є у кожній торговій фірмі на Волл-стріт. Із плином часу тато дедалі вміліше аналізував економічні тенденції. Він передбачав паніки та серйозні коливання курсів на ринку і продавав акції, коли доходив висновку, що все от-от розсиплеться. Навіть із великими

статками він любляв ризикувати, тому двічі залишався ні з чим, принаймні за мірками Волл-стріт.

Тато завжди був дуже відданий своїй сім'ї, а достаток давав йому змогу допомагати батькам. Родина Маєрів трималася згуртовано, але задиристо. Особливо близьким батько був зі своєю сестрою Ро. У 1906 році, коли Сан-Франциско постраждав від жахливого землетрусу і пожежі зруйнували телефонні лінії, обірвавши зв'язок міста із зовнішнім світом, він вирішив негайно їхати туди — раптом рідним потрібна допомога. Тато сів на поїзд у Нью-Йорку із 30 тисячами доларів у пояській сумці, невеликою валізою та пістолетом.

Розалі, Еліз та їхні сім'ї перебували в безпеці. Усі члени тих родин — а їх було двадцять восьмеро — на два дні прихистилися у тітки Ро. Із наближенням пожежі вони спершу переселилися до Пресідіо, потім до Голден-Гейт-парку, далі — у літній будинок у Фейр-Оукс, орендований кимось із них. Там тато їх і знайшов. Коли він зайшов на обійстя, Ро сказала: «Юджине, я знала, що ти прийдеш».

Батько досить рано захопився колекціонуванням творів мистецтва. Особливе зацікавлення у нього викликали гравюри Дюрера і Вістлера, перші редакції американських рукописів та листи Лінкольна. Він познайомився зі скульптором Гутзоном Борглумом, який саме працював над головою Лінкольна, зголосився купити її та подарувати народові. Президент Теодор Рузвельт погодився на прохання Борглума виставити бюст у Білому домі, перш ніж перенести його до Капітолію. Так мій тато вперше в житті поїхав до Вашингтона, де познайомився з Рузвельтом. У листі до сестри Розалі він прощом написав, що Рузвельту варто виробити «монетарний механізм, який попереджав би паніки, що ми їх останнім часом переживаємо. Я хотів би й собі взятися за ці проблеми. Але певен, що вони нікуди не подінуться, доки я зможу покинути бізнес і втілити свій давній план, тобто взяти безпосередню участь в управлінні державними справами».

Оцей чоловік і завітав до мистецької галереї того лютого дня 1908 року — успішний бізнесмен, який цікавився мистецтвом, збирав рукописи і вже обдумував державні економічні питання. Хоч був багатим, та розумів проблеми бідних. Сповідував високі цінності та мрії, але був самітником і «горів» роботою. Попри складні взаємини зі своїм батьком та швагром Джорджем Блюменталем цінував свою родину. Був дуже сором'язливим і водночас мав запальний характер. Без сумніву, дискримінація в університеті, на Волл-стріт і у суспільстві вплинули на нього, та він усе ж зберіг силу, блискучий розум, таланти, мудрість і впевненість у собі.

Дівчина, яку Юджин Маєр пригледів у артгалереї, мала прагнення до авангардної частини мистецького світу та вважала себе богомною особою. Вона теж була рішучою та впевненою, але на додачу — ще й абсолютно замкну-

тою на собі. Моя мати народилася у Нью-Йорку в 1887 році, походження мала чимось схоже на татове, а в чомусь — геть протилежне. І ці відмінності дуже ускладнювали їхні стосунки.

По батьковій лінії моя мати походила зі стародавньої родини лютеранських священнослужителів із Ганновера на півночі Німеччини, серед яких зустрічалося й чимало паршивих овець. Ернсти були красивими, талановитими, цілеспрямованими, але, на жаль, схильними до алкоголізму. Мій прапрадід Карл Ернст служив духівником останнього короля Ганноверського, та коли Ганновер у 1866 році захопили пруссаки, він вислав своїх сімох синів з Німеччини, щоб їх не забрали до армії. Усі, крім одного, приїхали до Америки: так мій дід по матері опинився у Нью-Йорку, де став юристом і переконав Люсі Шмідт, мою бабцю, яка приїжджала в місто погостювати, залишитися тут і вийти за нього заміж. Вона теж була родом із півночі Німеччини, а родина її, здебільшого торговці та мореплавці, понад три століття прожила в невеликому селі біля Бремена.

Моя мати виросла в малій сільській громаді під Нью-Йорком — Пелем-Гайтс, куди молода сім'я переїхала, коли їй було три роки. Атмосферу, в якій її виховували, мати описувала як пуританську, аскетичну та наступницьку:

Наші батьки-лютерани мали цікаву одержимість: що більше нам щось не подобалося, вважали вони, то краще це для спасіння наших душ... Ми їли, що давали, і не скаржилися, навіть якщо від їжі нудило. Позаяк я не навіділа уроки шиття, щоранку в суботу мене замикали на годину — підшивати поділ... Та найдужчою мукою в нашому житті, такою, яка вважалася вкрай необхідною для гартування характеру, були крижані ванни, які ми приймали щоранку, як улітку, так і взимку.

Вона настільки звикла до цих ритуальних занурень, що вчиняла так аж до самого шлюбу.

Її батько, Фредерик, став для моєї матері важливою постаттю, лише коли їй виповнилося шість чи сім років. У найперших її спогадах він постає «працьовитим юристом, який забезпечував сім'ї скромне, але комфортне життя». У родині ніколи не говорили про гроші, і мати зберегла цю традицію і для нас. Роль тата у її житті дедалі росла, і в неї з'явився, за її словами, «надзвичайний едіпів комплекс». Раннє дитинство матері було залите світлом цієї «осяйної особистості», як вона його називала. Мій дід водив її гуляти до сходу сонця, розповідав про музику, поезію та мистецтво. Ділився з нею радіщами вагнерівського «Персня» і наспівував удома арії з Моцарта, особливо з «Дон Жуана». Я добре пам'ятаю ту арію, бо щаслива мама мугикала її, коли ми пішли подивитися цю оперу багато років по тому. Вона нетямилася від свого батька, а він від неї. На жаль, із часом він почав ходити наліво, випивати і перестав утримувати сім'ю, тож вона почувалася

зрадженою. Замість чоловіка, якого дитиною вона любила, з'явилася «попура постать, яка нічним жахіттям навідувалася у юність».

Окрім навчання у школі мати та її три старші брати займалися удома математикою і німецькою мовою. Коли їй та Біллу — обоє ходили до одного класу — настав час переходити у старші класи, а Фредові — вступати до коледжу, сім'я переїхала до Нью-Йорка, щоб скористатися його чудовою системою безкоштовної державної освіти. Їй довелося звикати до нового життя, припинити воювати з хлопцями і ходити до школи для дівчат. Утім, освітнє середовище школи «Морріс» виявилось сприятливим для її розвитку: там вона вивчала латину, грецьку і французьку мови, стародавню історію, математику та американську й англійську літератури.

У старших класах її стосунки з батьком чимдалі погіршувалися — він ходив по жінках, випивав та не дбав ні про сім'ю, ні про роботу. Він перестав заробляти на життя і взявся писати «неймовірно аматорські», на чесну думку доньки, книжки і драми. Родинні рахунки залишалися неоплаченими, і мати Агнес жила в постійних тривогах. Безперечно, це стало найбільшим потрясінням у житті моєї матері. Усе перевернулося догори дригом, а обожнювання батька переросло у сором і навіть ненависть. Найгірше — те, що він, який прищепив їй любов до знань, збайдужів до того, учитиметься вона чи ні, і натомість волів, щоб донька працювала і допомагала оплачувати рахунки. Ці емоції до батька виявилися настільки міцними і болісними, що мати, розповідаючи нам про нього, у край нечасто згадувала темну його сторону. Із часом я зрозуміла, що її двояке ставлення до чоловіків спричинене саме цим досвідом. Думка про статеві взаємини її одночасно приваблювала і відштовхувала. Але на своєму письмовому столі мати завжди тримала його красиву фотографію.

Розрив із батьком мав і позитивний ефект на мою матір: вона усвідомила, що мусить докласти ще більших зусиль, щоб отримати стипендію на навчання в коледжі та самотужки заробляти на власні витрати. Важка праця також допомагала їй подолати страх, що вона багато чим схожа на батька і що в ній живуть його слабкості.

Вона отримала стипендію і у 1903 році вступила до коледжу Барнарда, де спершу вивчала математику і фізику, а згодом взялася за філософію та літературу. Поводилася дуже незалежно і фривольно, через що заробила репутацію «надміру невідповідальної особи», не достойної подальшого отримання стипендії. І тут моя мати вирішила заробити страшну суму, 150 доларів, необхідну для повторного вступу в Барнард на другий курс. Вона працювала по 12 годин на день. Уранці та до обіду завідувала баптистською літньою школою. Від 6-ї до 10-ї години вечора керувала бібліотекою Hudson Guild. Їй бракувало 50 доларів до повної суми, коли директор її школи повідомив, що двох чоловіків-керівників шкіл у найскладнішому районі міста, «Пекельній кухні», видворили з роботи і тепер шукають

їм заміну на подвійну ставку. Моя мати погодилася й отримала цю роботу. У перший же день вона стала свідком великого сум'яття, із яким дала собі раду, вигнавши з класу чотирнадцятилітнього хлопчачка, котрий виявився очільником банди і чия банда (половина хлопців її класу) вийшла слідом за ним. Мати швидко розібралася в ситуації, знайшла спільну мову з вигнаним ватажком, а також із його головним противником, переманила їх на свій бік, залучила до забезпечення порядку в школі та виявилася переможицею у складній ситуації. Їй було якихось сімнадцять років.

Коли Агнес повернулася до коледжу, їй повідомили, що керівництво вирішило таки дати їй стипендію. Це була мов манна з небес. Тепер їй не треба було займатися репетиторством, щоб заробити додаткові гроші, і вона могла допомогти своїй матері оплатити комунальні рахунки, до яких батько повністю збайдужів. Згодом вона успішно завершила коледж, насолоджуючись популярністю та захопленням чоловіків. На жаль, ці дари, за її словами, «зробили мене неймовірно чванливою та самозакоханою... Наступні кілька років я любила тільки себе, і ця нестяма спричинила мені й іншим багато болю, перш ніж життя зцілило мене від такого захмеління». Та якщо називати речі своїми іменами, життя геть не зцілило її від самозакоханості.

На останньому курсі Агнес залишилося прослухати тільки дві години обов'язкових предметів, і це виявилось для неї несподіваним щастям: саме на останньому курсі у неї почалася низка інтелектуальних, зате вкрай емоційних захоплень видатними чоловіками, здебільшого зі сфер мистецтва і літератури. Ці навдивовижу пристрасні дружні стосунки з відомими чоловіками траплялися у неї доволі часто. Якось мій батько пробурмотів так, що всі почули: «У нашому домі постійно присутні чужинці».

Об'єктом першого захоплення став Джон Дьюї. У коледжі мати була президенткою Філософського товариства і якось запросила Дьюї виступити перед ними, а тоді познайомилася з ним ближче через його доньку Евалін, із якою навчалася в одній групі та яка час від часу кликала мою матір на сімейні вечери до себе додому. Мати читала все, що він писав. Вона вірила, що його вчення про важливість духовності в житті допомогло їй примиритися з «незлічними розчаруваннями, труднощами та невдачами у роки навчання в коледжі... Я ніколи не вийшла б за свого чоловіка — найвище добро, що трапилося зі мною, — якби Дьюї не протиставив моїм “бурі й натиску” свій натхненний здоровий глузд».

Згодом вона писала, що коли повідомила батькам про намір зайнятися газетною журналістикою, «мама заплакала, а тато урочисто заявив: “Ліпше б ти померла”». У ті часи освічені жінки або вчителювали, або займалися письмоводством; серед журналісток їх налічувалося зо пів десятка, і майже усі публікували сентиментальні нариси, тож коли моя мати стала репортеркою-фрилансеркою для New York Sun, це був дуже серйозний поворот. Вона отримувала оплату за виробіток і тому була змушена постійно

вишукувати або вигадувати сюжети, щоб утримувати сім'ю. Мати заробляла щонайбільше 40 доларів на тиждень, а іноді лише 5–10 доларів, але вона не опускала рук і невдовзі стала відомою як «дівчина із Sun».

Пошук сюжетів для публікацій завів її якось у нову галерею сучасного мистецтва на П'ятій авеню, 291. Там уперше виставлялися фотографії як витвори мистецтва, і їй здалося, що сам факт, що в галереї працюють представники руху фотосесесії* на чолі з Альфредом Стігліцом та Едвардом Стайхеном разом із митцями та мисткинями Джорджією О'Кіф, Джоном Маріном і Маріусом де Заясом, є достойним інформаційним приводом. Вона настільки захопилася ідеями та людьми, із якими там стрілася (пізніше вони стануть відомі як «291»), що забула про свої обов'язки і проговорила з ними шість годин підряд. Мати абсолютно не симпатизувала політичним радикалам, зате повністю підтримувала мистецький бунт, розпочатий групою «291». Вона подружилася з багатьма із них, особливо зі Стайхеном, а також із Маріон Бекетт і Кетрін Роудз (їх називали «Трьома граціями»), на честь якої назвали мене.

Відтоді мати зажила насиченим мистецьким і соціальним життям. Мій батько з'явився на її горизонті десь у той час, але лише одним із кількох кавалерів. Вона не сприймала його серйозно, хіба що з позиції його впливовості та потенційних можливостей. Але завдяки батькові вона знайшла компанію для бажаної і ретельно спланованої поїздки у Європу. Мати позичила 500 доларів, на які планувала прожити на континенті пів року, але за два дні до виїзду зізналася багатому новому залицяльнику, що її подруга Еванджелін Коул, або просто Ненсі, не може дозволити собі поїхати з нею. Мій батько не схотів, щоб мати їхала без супутниці, тому позичив гроші й Ненсі. Дівчата вирушили у Францію 4 серпня 1908 року.

Агнес Ернст так жадала пожити в Європі, що її не втримали упадання ні Юджина Маера, ні інших двох молодиків. На якийсь час вона залишила позаду сімейні проблеми — на період відсутності перебрала турботу про родину на батька — і відкрилася великому новому світові. У Європі Агнес занурилася у вир музеїв, театрів, балету, музики, опери. Бувало, годинами простоювала в черзі по квитки. Дівчата знайшли чотирикімнатну квартиру в Парижі за 36 доларів на місяць — разом із їжею, пранням білизни й усіма дрібними витратами. Їхня квартира швидко стала місцем збору студентів різних національностей. Покоївка, яка приходила на пів дня в тиждень, отримувала 30 центів, із яких 5 центів складали чайові.

Її єдиним пропуском у світ мистецтва і літератури був Стайхен — він саме перебував з родиною у Франції, — чого виявилось достатньо. Через нього Агнес познайомилася і здружилася з багатьма митцями й інтелек-

* Фотосесесія — рух на початку ХХ століття, який пропагував фотографію як художнє мистецтво загалом і фотографічний пікторалізм зокрема. — *Прим. ред.*

туалами тогочасної Франції. Саме в цей період їхня дружба зі Стайхеном зміцніла, і він усе життя був близьким і з нею, і з усіма нами. Вона познайомилася з Лео Стайном та його сестрою Гертрудою: Лео любила, навіть обожнювала, а от Гертруду вважала «лицеміркою». Познайомила-ся також із французькими музикантами на чолі з Даріусом Мійо та Еріком Саті. Пікассо вона не визнавала за його поверхневий розум. Єдиною жінкою, яка вразила мою маму в Парижі, стала мадам Кюрі, з якою вони перетиналися двічі на тиждень на заняттях із фехтування. Ось та, кого варто наслідувати, думала моя мати, — перша жінка, що стала для неї таким натхненням.

У Парижі мама завела ще два важливі знайомства: з Бранкузі, який теж став другом на все життя і їй, і нашій сім'ї, та Роденом. Із Роденом її познайомив мій батько, коли був проїздом у Парижі. Роден славився залицаннями до молодих жінок, і мати відчула загрозу, коли він якось замкнув двері студії, вимкнув телефон і кинувся її обіймати. Вона почала запевняти, що любить його за видатні шедеври й уроки і не хоче все це втратити. На диво, він послухався, хоча й не міг збагнути, чому вона відмовилася позувати йому для статуї Боадіцеї* оголеною верхи на коні зі списом у руці, та все ж узяв її під своє крило.

Моя мама закохалася в Париж. Вона насолоджувалася життям у Латинському кварталі, відвідувала нічні меси в Нотр-Дамі й Шартрі, училася співати, брала уроки французької, ходила на численні лекції та просто купалася у своїй молодості, знайомствах і веселих забавах. Щоденник, який вона вела в Парижі, свідчить про її високі цінності, активне навчання та захват від усього, що відбувалося у світі мистецтва й ідей.

Коли на сторінках щоденника з'являється мій батько, мати з певною по-блажливістю та без особливого інтересу називає його своїм багатим єврейським кавалером. Судячи з численних листів, які вона надсилала з Європи, для неї він був позикодавцем подруги Ненсі й інших друзів, а також спонсором щедрих обідів, які полюбляла група студентів із Лівого берега. Під час батькових візитів до неї у Париж його зустрічали з радістю — за те, що водив усіх вечеряти до Tour d'Argent.

Моя мати не сприймала батька за серйозного залицяльника і впродовж усього перебування в Європі писала листи Отто Меркелю, американцю німецького походження, другові сім'ї, який мешкав у Нью-Йорку і з яким вона, схоже, вважала себе зарученою. Уся її переписка з Меркелем збереглася — певне, він повернув їй листи. Він явно уникав її — обіцяв приїхати і не приїжджав, — але вона ніби не помічала і далі палко писала йому, детально описуючи своє життя та їхнє спільне майбутнє.

* Боадіцея — правителька кельтського племені іценів у Стародавній Британії, яка очолила повстання проти римлян. — *Прим. ред.*

В одному листі вона повідомляє, що замість шуби, на яку відклала гроші, купила красиву першу книжку для «нашої бібліотеки». Із його листів видно, що він утратив інтерес, але мати — що типowo для неї — не розуміла, що його постійні непояви і щораз рідкісніші та прохолодніші відповіді свідчать саме про це.

Ненсі повернулася додому в лютому 1909 року, і мати переїхала до кімнати на шостому поверсі, де не було ні тепла, ні ванної кімнати. На проживання в Європі вона заробляла написанням заміток для Sun та ще кількох журналів, зокрема St. Nicholas, для якого робила ще й фотографії. Тієї весни на великодні свята вона поїхала в Лондон, де цілком випадково натрапила на невелику залу з китайським живописом. Там вона миттєво чомусь «закохалася в китайське мистецтво з першого погляду, безнадійно і назавжди». Заприсяглася «щонайглибше» познайомитися із цією «життєвою філософією», чим і займалася наступні кілька років.

Мати з великим захопленням проїхалася Німеччиною, Австрією та Італією і повернулася додому, де на неї чекали гнітючі проблеми. Вона розривалася між прихильністю до богемних друзів-митців і залицяннями мого батька. А ще, певне, з жахом усвідомила нарешті, що її коханий Меркель більше нею не цікавиться. У будь-якому разі мати перемкнула увагу на мого батька. За обідом у Waldorf-Astoria вона заявила, що відчуває потребу повернутися до Європи і все добре обдумати. На що мій батько — який виснував, що проблеми в адміністрації Тафта призведуть до економічної кризи, тож вирішив обернути свої активи на готівку і перечекати неминучі наслідки для Волл-стріт, — відповів:

— Я й собі вирішив ненадовго поїхати звідси.

І поділився з нею планами відійти від справ та вирушити у подорож світом.

— Але чому? І як довго тебе не буде? — здивовано-ображено поцікавилася вона.

— Та щонайменше пів року, — відказав він.

Коли до матері раптом дійшло, що він не чекатиме на неї усе своє життя, вона швидко відповіла:

— Я їду з тобою.

— Я знаю, — сказав він. — Твої квитки у мене.

Три тижні по тому вони повинчалися у неї вдома за простенької лютеранської церемонії лише в колі рідних. Навіть нью-йоркські газети написали, що їхні друзі дуже здивувалися. Йому було тридцять чотири, їй — лише двадцять три. Що керувало нею? А ним, як на те пішло? Може, вона вийшла за нього, щоб утекти від проблем у сім'ї, заради безпеки, задля грошей? Вона не приховувала, що гроші вплинули на її рішення. В автобіографії мати писала:

...я не змогла б вийти заміж за когось неможливого. Адже єдиним посагом у мене були борги — мої і мого батька. Можливість звирити Юджинові нескінченні жахіття стосунків із батьком звільнила мене від глибокої внутрішньої напруги. Завдяки їй я різко усвідомила, що більше не сама в цьому світі, зрозуміла, яке це блаженство, що відтепер я вільна від негідного тягара боргів. Не варто недооцінювати важливість економічної незалежності.

Свою економічну незалежність вона, без сумніву, здобула: мій батько не лише оплатив борги її тата ще до весільної подорожі, а й щедро підтримував Фредерика Ернста до його смерті в 1913 році. Та й її матір також.

Але моя мама таки любила мого тата своєю особливою любов'ю все життя. Вона рівнялася на нього, захоплювалася його розумом, сильними сторонами та лідерськими рисами. У її європейському щоденнику є абзац, який проливає світло на те, чому вона вийшла за нього, — а також на її безмежне відчуття власного Я:

Учора я підписала Ю.М.-молодшому листівку на день народження. Це чи не найкраще з написаного мною за все життя. Якщо я й сумнівалася в цінності його особистості, то ці сумніви перекреслює єдиний факт — йому потрібна моя велич. І це випробування з випробувань для мене.

Що стосується батька, то він був готовий одружуватися і будувати сім'ю. На тогочасних фото його наречена має фантастично привабливий вигляд — видно, що за цією інтелігентною дівчиною полювало чимало сердець. Певно, ще з їхньої першої зустрічі в музеї він був зачарований, діяв рішуче і терпляче.

Чи хвилювало її те, що він — єврей? Гадаю, хвилювало. У ранніх листах із Парижа вона про це згадувала. Попри лютеранське виховання, моя мати не була особливо релігійною, але, певне, бодай частково поділяла прихований антисемітизм тих часів. Припускаю, що в її очах його єврейське коріння важило менше за його привабливість і сильні сторони. А ще вона була такою молодою і відірваною від реальності та змогла добитися свого попри проблеми в сім'ї, що вирішила, ніби його єврейське походження ніяк не зачепить її. Можу припустити, що її его і самовпевненість трималися так стійко, що коли вона виходила заміж за батька, то гадала, що радше його перестануть вважати євреєм, ніж її почнуть сприймати за єрейку. Утім, після шлюбу матір неприємно вразила соціальна дискримінація у Нью-Йорку.

Безсумнівно, на прийняття рішення вийти заміж за Юджина Маєра вплинули різні фактори. У будь-якому разі вона однозначно здивувала усіх — дехто вірив, що цей шлюб довго не протримається. Та я певна в одному: попри всі стреси і складнощі їхнього союзу, мої батьки ніколи не озиралися назад.

Молодята провели два тижні у помісті батька в Маунт-Кіско, штат Нью-Йорк, яке він придбав кількома роками раніше. Далі вони приватним залізничним вагоном під назвою «Конституція» вирушили у шлюбну подорож довкола світу: він у супроводі лакея, вона — з камеристкою. Батьки проїхали всю Америку із зупинкою в Монтані, де жив друг батька «Великий Білл» Томсон, який займався видобутком міді. Мати майже не знімала весільного подарунка — низки ідеальних перлин. Не дуже великих, але вкрай рідкісних, бо у ті часи їх іще не вирощували штучно. Мати носила ті перли все життя. Як розповідає родинна легенда, перед від'їздом місіс Томсон обернулася до свого чоловіка і сказала: «Біллі, бачив ті перли?». Він кивнув, і вона поцікавилася: «І що робитимеш далі?».

Доки молодята доїхали до Сан-Франциско, де мали провести тиждень із каліфорнійськими членами родини Маєрів, моя мати залишилася без камеристки. Батькова сестра Розалі знайшла професійну медсестру, яка хотіла подорожувати і готова була робити, що скажуть, хоч і не знала, чого очікують від камеристок. Тож невмілу попередню помічницю замінила ця леді. Маргарет Еллен Павелл — медсестра, вірянка Церкви християнської науки, добра і порядна людина. Це було найкраще, що могло статися з нами, дітьми Маєрів, позаяк Павеллі, як ми її називали, залишилася в родині й виростила нас.

Коли батьки приїхали з весільної подорожі й оселилися в Нью-Йорку, моя мати була вагітна. Батько повернувся на Волл-стріт, і їй довелося облаштувати життя заміжньої жінки. Отак зненацька вона опинилася в ролі багатой домогосподарки. Мати розповідала мені, як їхала якимось у авто з водієм і думала: «Невже це справді я?». Вона зізнавалася, що їй було дуже важко, особливо в перші роки — задовго до мого народження, адже я четверта з п'яти дітей. Вона нечасто думала про те, що означає шлюб з огляду на взаємини із чоловіком та народження дітей. Не впевнена, що вона змогла би це прийняти.

Для неї шлюб був своєрідним контрактом, якого потрібно дотримуватися — що вона і робила, хай і по-своєму. Своїми обов'язками мати вважала народити і виховувати дітей, вести домашнє господарство та перебувати вдома, коли потрібно приймати гостей. А по тому вона намірилася — тепер це робить багато сучасних жінок, та вона випереджала свій час — залишатися тією, ким була, і продовжити своє культурне життя. Вона жила у своєму світі і йшла своїм шляхом. Пізніше в мемуарах мати описувала свої тодішні переживання:

Я... бунтувала, всередині й назовні, проти несподівано нав'язаних мені шлюбних обов'язків. Перші роки... я поводитися так, ніби світ змовився розплющити мою особистість і вилити з мене універсальний зліпок під назвою «жінка». Стільки моїх подруг із коледжу відкинули власні інтелектуальні інтереси та втратили себе в рутині пелюшок, родинних обідів і пафосного блаженства, що я вирішила: зі мною такого не станеться. Я хотіла велику родину, але також хотіла зберегти особисте життя, своє окреме.

Я упевнена: часто вона була глибоко нещасною в шлюбі, особливо на початку. Вона ходила до психіатра, на якого дуже сильно покладалася. Від проблем, пов'язаних зі шлюбом і материнством, мати втікала у вивчення китайського мистецтва, спілкування з групою «291» та щораз інтенсивніше колекціонування сучасних художніх витворів. На той час вона вже була знайома з чоловіком, який матиме на неї чи не найбільший вплив, — Чарльзом Ленгом Фріром, промисловцем і одним із перших колекціонерів. Вони познайомилися на виставці китайського мистецтва. Знаючи про її захоплення, він запросив її у Детройт подивитися його колекцію. Вона відповіла: «Наступного тижня я народжу дитину, а потім приїду до вас, щойно зможу». Мій батько супроводжував її у цій подорожі й теж подружився із Фріром.

Із січня 1913 року і до його смерті моя мати навчалася у Фріра і разом із ним колекціонувала твори мистецтва. Вони часто ділили між собою поставки від його особистих агентів у Китаї. Ще раніше, з 1911-го по 1913-й, мати вивчала китайську мову в Колумбійському університеті, а наступні п'ять років, заручившись підтримкою китайського науковця, який часто зупинявся у їхньому домі в Маунт-Кіско, збирала наукові матеріали для аналізу впливу конфуціанства, даосизму і буддизму на розвиток династій Тан і Сун. Результатом цієї роботи стала материна книжка «Китайський живопис у ідеях та мистецтві Лі Лун-міна», яка вийшла друком у 1923-му. Книжка була присвячена Фріру, який, на жаль, помер у 1919 році. Він довго і тяжко хворів, і мати постійно їздила провідувати його. Перед смертю Фрір призначив п'ятьох попечителів своєї галереї у Вашингтоні, і двома з них стали мої батьки.

Щоб відволіктися, мати вступила на магістерську програму з біології, економіки та історії Колумбійського університету, де потоваришувала з істориками Чарльзом і Мері Бірд. Коли Бірди, Джон Дьюї та інші заснували відкритий ліберальний приватний університет «Нова школа соціальних досліджень», мати скромно долучилася фінансами і після відкриття закладу в 1919 році допомагала з лекціями із психології.

Паралельно вона ще більше зблизилася із «291», зокрема зі Стайхеном на ґрунті популяризації сучасного мистецтва, особливо Джона Маріна, який прислав свої акварелі з Парижа. Вона відіграла ключову роль у запуску періодичного видання «291» і стала редакторкою цього першого

авангардного журналу в Америці. Вона активно займалася цими справами, коли народилася перша дитина, моя старша сестра Флоренс. Пізніше мати розповідала, що вирішила годувати грудьми, але забувала приходити додому зі своїх «позакласних занять», а потім летіла до немовляти, якого уже втішала бідолашна Павеллі.

У ці перші непрості роки мати долала труднощі заміжжя, а батько переживав невдачі у бізнесі. Він на широку ногу ввійшов у автомобільну галузь, яка щойно почала розвиватися, і вклав багато грошей у компанію United States Motor Company, яка випускала автомобілі «Максвелл». У компанії почалися проблеми, і батько допомагав реорганізувати її у Maxwell Motor Company, що не надто спрацювало. Його масштабні інвестиції в мідь так і не почали приносити доходів, і батько вперше відчув фінансову скруту. Раніше вони з Агнес поселилися у великому елегантному будинку на розі 70-ї вулиці і Парк-авеню. Щоб скоротити витрати, продали дім і переїхали у готель St. Regis, де зайняли цілий поверх. Це не були злидні, але переїзду вистачило, щоб поширилися чутки, що диво-хлопчик із Волл-стріт вскочив у халепу.

Із непростої ситуації з Maxwell батько таки вийшов із хорошими прибутками, не втративши віри в автомобільну галузь. Трохи згодом він неймовірно успішно інвестував у Fisher Body Company, якою керували семіро здібних братів. Утім, коли Fisher продали компанії General Motors, він обрав готівку замість акцій — і втратив можливість стати одним із найбільших акціонерів GM.

Десь тоді батько припустився ще однієї помилки, щоправда, не такої важливої. Разом із другом Бернардом Барухом він інвестував у золоту копальню під назвою Alaska Juneau. Її ціна то зростала, то падала, а потім якоїсь миті там знайшли не золото, а воду. Батько інвестував у копальню задля нас, дітей, і розповідав нам про неї. Alaska Juneau багато років слугувала темою для сміху за обіднім столом — ми обговорювали, хто з дітей заробив, а хто ні. Урешті вартість компанії скотилася до нуля, а копальня щезла. Згодом ми з Філом назвали свого ретривера на честь копальні — Джуно, — і пес виявився значно кращою інвестицією.

Фінансовий внесок мого батька у видобуток міді, випуск автомобілів, а потім і хімікатів свідчив, що він хоче не просто заробляти гроші, а й брати участь у відкритті нових горизонтів. Тато захоплювався Едвардом Генрі Герріменом за те, що він побудував залізницю, коли ця індустрія тільки з'явилася. Саме цього він прагнув і для себе — долучитися до народження нової галузі. Якось батько запитав Джеймса Рассела Вігінса, на той час редактора Post, чим би він зайнявся, якби міг робити усе, що заманеться. Расс відповів, що, певне, писав би історію, на що мій батько зреагував так: «А я не писав би. Я би краще її творив».

На додачу до проблем у бізнесі перші роки після одруження принесли батькові низку особистих негараздів і трагедій. Найважчою стала втрата

наймолодшого з Маєрів, Едгара, батькового партнера й улюбленого брата, який потонув на «Титаніку», усадовивши дружину і крихітну донечку на останню рятувальну шлюпку. Йому було лише двадцять вісім років. Мій батько, значно старший за брата, став Едгарові авторитетом та наставником, і ця втрата йому дуже боліла. Він підтримував близькі стосунки лише з кількома людьми, і Едгар був одним із тих небагатьох.

Звісно, існувала ще й моя мама, яка за потреби завжди рішуче стояла за спиною, але їй щораз дужче не подобалося завідувати домашнім господарством у великих будинках, дотримуватися соціальних зобов'язань, народжувати дітей (це було надто боляче). Під час пологів із Флоренс вона запитала акушерку, чому жінки наважуються на другу дитину. І написала у щоденнику: «Я стала добросовісною, але навряд чи люблячою матір'ю».

До 1914 року вона народила мою другу сестру Елізабет, — усі звали її Біс — і так сильно побивалася з приводу втрати своєї особистості, що батько захопив її поїхати за кордон. Спершу вони подумували про спільну подорож, але густі хмари війни стримали батька, і він вирішив залишитися — наглядати за своїм уже дуже великим бізнесом. Та й позаяк вона з такими складнощами зивкала до шлюбу і сім'ї, вони зрозуміли потребу побути окремо і зійшлися на тому, що вона поїде в Європу сама і вони часто переписуватимуться. Спілкування на відстані усе життя давалося моїй матері легше — і з нами, дітьми, вона говорила листами не менше, ніж особисто. Я сприймала цю форму комунікації як даність.

У своєму зрілому віці мені, вже дорослій, вона несподівано віддала листи, які вони з батьком надсилали одне одному в 1914-му, коли мати була за кордоном. Я не знаю, чому вона це зробила. Неможливо не помітити в текстах напруженість їхніх стосунків — як і відверту констатацію відмінностей між ними, його дещо немудру злобу, ревності та її суперечливі емоції.

Перші листи до нього вона написала у травні 1914 року, ще з німецького пароплава Vaterland, який ішов до Бремена. У найпершому запитувала, чому він так швидко залишив корабель, задовго до його відправлення. Вона імітувала відчай та завершувала листа словами: «Поцілуй дітей. Моє серце залишилося з ними і з тобою». Утім, схоже, мати досить швидко подолала сум розлуки, бо наступний лист детально описує її активне світське життя на кораблі — мати захопилася абсолютно видатною місіс Стотсбері з Філадельфії. Подробиці світських виходів перемежовувалися сердечнішими коментарями:

Чи думаєш про мене з любов'ю, хай я й покинула тебе на якийсь час? Це революційний вік навіть для шлюбних стосунків, і сподіваюся, що ти не перестанеш вірити мені й любити мене, доки я перебуватиму в цьому періоді обдумування. Він означає лише, що мої почуття до тебе стануть яснішими, а тому ліпшими.

Більша частина її європейської подорожі була відтворенням того мистецького життя, яке вона вела студенткою. Мати розглядала, купувала книжки і твори мистецтва у Берліні, Відні та Парижі. Ходила з де Заясом подивитися на тих, кого називала «ультрамоделністами». Вона «очікувала жажнутися», особливо від робіт Пікассо. Чула, що той використовував «шматки шпалер, газет й інших реальних предметів для складання картин», але його роботи видалися їй «видатними і вражаючими». Вона купила невеличкий натюрморт із «люлькою, склянкою, пляшкою та виноградом» — де виноград викладено із тирси, — який називала «справжнім витвором мистецтва» і за який заплатила 140 доларів.

Десь на початку подорожі вона припустилася майже фатальної з позиції стосунків із моїм батьком помилки. Вона пішла на чай додому до давнього друга, Альфреда фон Хаймеля, із яким познайомилася в Берліні через колишнього кавалера Отто Меркеля, коли ще була студенткою.

Написавши про візит без супроводу, мати сподівалася поліпшити ситуацію, а натомість цей лист її лише погіршив: між батьками спалахнула навдивовижу старомодна сварка. Вона мимохідь згадала про те, що завітала до фон Хаймеля сама, додавши, що це не повинно його шокувати, бо у квартирі була «купа прислуги». Від батька у відповідь прийшло два листи — обидва збереглися, — сповнені неконтрольованого типового гніву на неї за те, що «сама пішла у квартиру до чоловіка».

Вона надіслала телеграму з уточненням, що це непорозуміння, і спробувала прояснити інцидент, але усе марно. Деталі його не цікавили, важило інше — він повинен їй довіряти. Батько перелічив решту ситуацій, коли, на його погляд, вона діяла необдуманно. Йому здавалося, що вона зловживає свободою, яку він добровільно вручив їй. Адже якби їй не було байдуже, вона розуміла б серйозні наслідки своєї нерозважливості. Дивовижно, але ці пасажі він завершив, висловивши сподівання, що «це не схоже на відчитування і проповідь», і підписав листа «кохаю щиро».

Попри непорозуміння щодо тих злощасних відвідин фон Хаймеля, вона і далі подорожувала й надсилала йому листи. Ділилася усвідомленням, що її існування присвячене життю, тоді як його — роботі. Шкода, вона не була з ним великодушною, хоча її вини в тому немає: «Зазвичай ми так нечасто бачимося. Живемо на ринку, а не будуємо власний храм». Навіть їхній будинок, за її словами, став відображенням їхньої віддаленості: «У нас немає жодної кімнати, де відчувалося б, що тут живемо ти і я». Вона зізналася йому, що останній рік перебувала у тривогах і невдоволенні, та усвідомлювала пов'язаний із цим його неспокій: «Я тебе не виню. Лише сліпий не переживав би через жінку, яка покинула його; утім, гадаю, жінка, яка повернеться, не викликати більше таких емоцій».

У листах, які мати надсилала під час цієї інтерлюдії, вона намагалася підтримувати його й аналізувати себе, але марно. В останньому посланні

він нарікав, що писала вона йому не так часто, як обіцяла, що постійно кудись поспішає і що додому повернеться не відпочилою, а втомленою. Лист завершувався такими словами:

Ти пишеш: «Будь щасливий і знай, що я завжди підтримуватиму тебе усіма можливими способами». Це гарна фраза, і певен, що ти так і зробила би — якби трохи над цим подумала. Роздуми багато важать.

Останній тиждень європейської поїздки, яка зрештою затягнулася на два з лишком місяці, мати провела зі Стайхенами в їхньому простому домі у Вуланжі, де Едвард утілював у життя давнє захоплення: розводив дельфінів. Їй не було чим зайнятися, тож вона писала чоловікові, що її «сповнювала тривога за нього, дітей, кухарку, незаконсервовані полуниці...».

31 липня, як і обіцяла, вона вирушила додому на голландському пароплаві. І дуже вчасно, бо це був один із останніх кораблів, що вийшли з Європи, — за два тижні розпочалася Перша світова війна. Будинок Стайхенів опинився неподалік лінії фронту, коли німці ледь не прорвалися далі у Першій марнській битві. Не розуміючи небезпеки, Стайхен зателеграфував своєму батькові із запитанням, що йому робити. «Пропоную негайний організований відступ», — строго відписав йому тато. Стайхени насилу виїхали в Америку і знайшли пристановище у моїх батьків у Маунт-Кіско.

Дорогою додому матері наснилося жахіття, де вона — мов її тато — безвідповідальна і самозакохана настільки, що ледь не зруйнувала життя своє і своєї сім'ї. Тоді вона прийняла рішення не бути такою. Її від'їзд, попри гнівну переписку, здається, таки посприяв цьому. Вона повернулася рішуче налаштованою врятувати і налагодити свій непростий шлюб. У листі вона зазначала, що хотіла б відпочити, перш ніж повернутися до «дітородних справ». Гадаю, вона припускала пологи що два роки, так і склалося: мого брата Білла мати народила рік по тому. А ще за два роки, 16 червня 1917-го, на світ з'явилася я.